

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΙΣ-ΠΛΗΘΩΡΙΣΜΟΣ-ΑΝΕΡΓΙΑ

1. Εισαγωγή

Η οικονομία δεν είναι ποτέ στάσιμη. Όλα τα σημαντικά μεγέθη της, όπως το επίπεδο του εισοδήματος, της απασχόλησης, της ανεργίας, των τιμών, των εξαγωγών κτλ. μεταβάλλονται διαχρονικά.

Στο κεφάλαιο αυτό εξετάζουμε:

- Τις διαχρονικές μεταβολές στο επίπεδο της παραγωγής, του εισοδήματος, των τιμών και της ανεργίας.
- Τις οικονομικές διακυμάνσεις, τον πληθωρισμό και την ανεργία (που είναι τα σοβαρότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η οικονομική θεωρία αλλά και η οικονομική πολιτική).

Και αυτό γιατί η ευημερία μεγάλων ομάδων ατόμων εξαρτάται από την επιτυχία με την οποία οι κυβερνήσεις αντιμετωπίζουν την οικονομική ύφεση, την ανεργία και τον πληθωρισμό.

2. Οικονομικές διακυμάνσεις

Αν παρατηρήσουμε τα στοιχεία μιας οικονομίας για μεγάλες χρονικές περιόδους, θα δούμε ότι η οικονομική δραστηριότητα (παραγωγή, εισόδημα, απασχόληση) άλλοτε αυξάνεται γρήγορα, άλλοτε αργά και άλλοτε μειώνεται.

Οι μεταβολές αυτές ονομάζονται **οικονομικές διακυμάνσεις ή οικονομικοί κύκλοι** και παρουσιάζουν συστηματική κυκλικότητα.

Παρότι **οι οικονομικοί κύκλοι επαναλαμβάνονται**, δεν είναι ίδιοι ως προς την ένταση και τη διάρκειά τους.

Τα στάδια από τα οποία περνάει η οικονομία στη διάρκεια του κύκλου έχουν κοινά χαρακτηριστικά και ονομάζονται συνήθως **φάσεις του οικονομικού κύκλου**.

Οι φάσεις του κύκλου και τα χαρακτηριστικά τους

Στο διάγραμμα 9.1 έχουμε μια απλοποιημένη εικόνα του οικονομικού κύκλου. Στον κάθετο άξονα μετρούμε το επίπεδο της οικονομικής δραστηριότητας (πχ. το επίπεδο του εισοδήματος) και στον οριζόντιο το χρόνο (έτη). Η γραμμή AB παριστάνει τη μακροχρόνια ανοδική τάση της οικονομίας (χωρίς το θόρυβο που προκαλούν οι διακυμάνσεις).

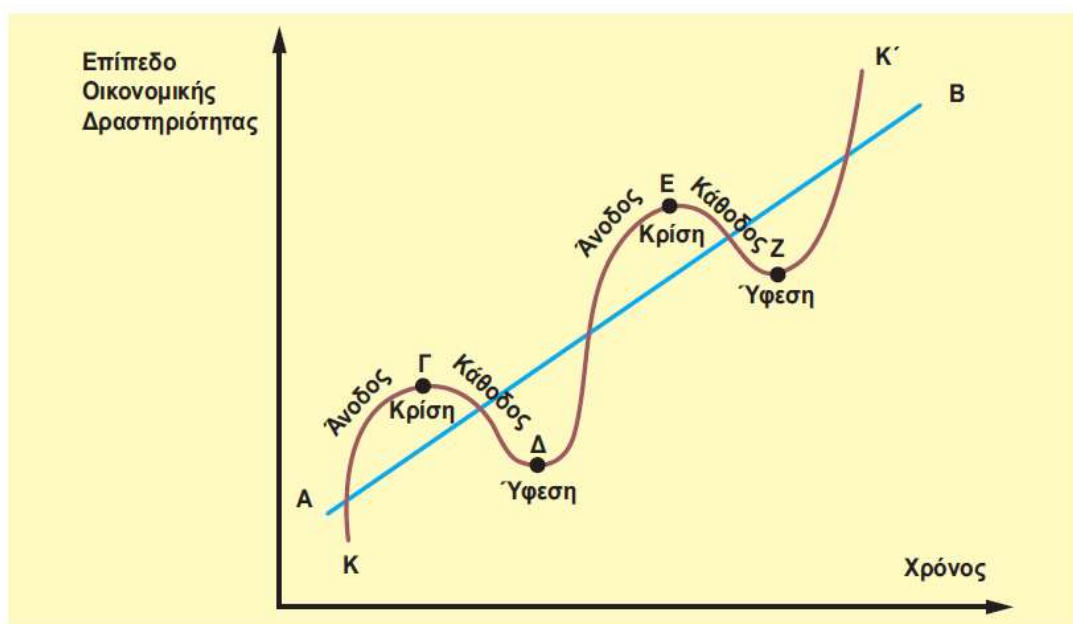
Η γραμμή ΚΓΔΕΖΚ΄ παριστάνει την έννοια των διακυμάνσεων μιας οικονομίας. Υπάρχουν δύο κύριες φάσεις από τις οποίες διέρχεται η οικονομία στη διάρκεια ενός οικονομικού κύκλου:

- η φάση της **ανόδου** (άνθησης)
- η φάση της **καθόδου** (ύφεσης).

Η μετάβαση από την άνοδο στην κάθοδο και αντίστροφα δεν γίνεται αμέσως ή απότομα, αλλά απαιτεί χρόνο. Συγκεκριμένα, η οικονομία περνάει:

- από τη φάση της **κρίσης** που είναι η κορυφή του κύκλου (σημεία Γ και Ε).
- από τη φάση της **ύφεσης**, που είναι ο “πυθμένας” του κύκλου (σημεία Δ και Ζ)

Διάγραμμα 9.1. Οι φάσεις του οικονομικού κύκλου

Τα σπουδαιότερα χαρακτηριστικά της κάθε φάσης είναι:

α) **Η φάση της ύφεσης**, χαρακτηρίζεται από εκτεταμένη ανεργία, έλλειψη επενδύσεων και ανεπαρκή ζήτηση καταναλωτικών αγαθών. Οι επιχειρήσεις έχουν αχρησιμοποίητη ή πλεονάζουσα παραγωγική δυναμικότητα. Η παραγωγή και το εισόδημα βρίσκονται στο χαμηλότερο επίπεδό τους. Οι τιμές, αν δεν μειώνονται, τουλάχιστον δεν αυξάνονται ή αυξάνονται ελάχιστα και τα κέρδη των επιχειρήσεων είναι χαμηλά, μηδενικά ή εμφανίζουν ακόμα και ζημία. Το γενικό επιχειρηματικό κλίμα δεν είναι ευνοϊκό για επενδύσεις και επικρατεί απαισιοδοξία για το μέλλον. Η ένταση των παραπάνω φαινομένων διαφέρει από κύκλο σε κύκλο. Όσο πιο έντονα είναι τα συμπτώματα αυτά, τόσο πιο βαθιά είναι η ύφεση.

β) **Η φάση της ανόδου** (άνθησης), χαρακτηρίζεται από αύξηση της παραγωγής, του εισοδήματος και της απασχόλησης. Η αύξηση της παραγωγής είναι εύκολη, γιατί

υπάρχει πλεονάζουσα παραγωγική ικανότητα και γενικά υποαπασχολούμενοι παραγωγικοί συντελεστές (από τη φάση της ύφεσης). Καθώς αυξάνεται η συνολική ζήτηση και η παραγωγή, αυξάνονται και τα κέρδη και αυτό δημιουργεί ευνοϊκό κλίμα για επενδύσεις. Στην αρχή, η αύξηση της παραγωγής δεν συνοδεύεται από την αύξηση των τιμών, γιατί υπάρχουν αχρησιμοποίητοι παραγωγικοί συντελεστές. Καθώς, όμως, αυξάνεται η συνολική ζήτηση και αυξάνεται η απασχόληση των παραγωγικών συντελεστών αρχίζουν να εμφανίζονται και οι πρώτες αυξήσεις των τιμών.

γ) **Η φάση της κρίσης:** η αύξηση των τιμών γίνεται έντονη και η οικονομία πλησιάζει το επίπεδο της πλήρους απασχόλησης. Εμφανίζονται ελλείψεις, αρχικά σε ορισμένες κατηγορίες εξειδικευμένης εργασίας και αργότερα σε εργατικό δυναμικό γενικά. Η αύξηση της παραγωγής γίνεται δυσκολότερη, το κόστος αυξάνεται και η αύξηση των τιμών γενικεύεται. Η οικονομία βρίσκεται στην κορυφή του κύκλου. Η οικονομία είναι πιο ευαίσθητη και περισσότερο ευάλωτη στους διάφορους παράγοντες που ανακόπτουν την ανοδική πορεία της. Αν αυτό συμβεί, τότε επέρχεται κρίση, η οικονομία έχει ξεπεράσει το ανώτατο σημείο και εισέρχεται στη φάση της καθόδου.

δ) **Η φάση της καθόδου,** χαρακτηρίζεται από μείωση της κατανάλωσης, στασιμότητα ή μείωση των επενδύσεων, μείωση του εισοδήματος και της απασχόλησης. Τα αντίθετα δηλαδή φαινόμενα από αυτά της φάσης ανόδου.

Οι κύκλοι διαφέρουν τόσο ως προς τη διάρκειά τους όσο και ως προς την έκταση των φαινομένων που παρατηρούνται. Κάποιες φορές η φάση της καθόδου τελειώνει γρήγορα (οπότε η οικονομία ξαναρχίζει την ανοδική πορεία) και άλλες φορές οδηγεί σε παρατεταμένη ύφεση.

Τα αίτια των οικονομικών κύκλων

Οι οικονομολόγοι ανέπτυξαν διάφορες θεωρίες στην προσπάθειά τους να κατανοήσουν και να ερμηνεύσουν το φαινόμενο των οικονομικών διακυμάνσεων.

Κάποιες θεωρίες εντοπίζουν τη γενεσιουργό αιτία των οικονομικών διακυμάνσεων **σε εξωτερικούς παράγοντες**, όπως οι εφευρέσεις με τεχνολογικές και οικονομικές εφαρμογές ή οι πόλεμοι και άλλα πολιτικά και τυχαία συμβάντα.

Άλλες θεωρίες τονίζουν παράγοντες που **προέρχονται μέσα από το ίδιο το οικονομικό σύστημα** όπως οι θεωρίες που θεωρούν τον κύκλο καθαρά νομισματικό φαινόμενο, δηλαδή αποτέλεσμα της κακής διαχείρισης της προσφοράς χρήματος από τις νομισματικές αρχές, όπως επίσης και οι θεωρίες της υποκατανάλωσης ή υπερεπένδυσης.

Μπορούμε, όμως, να αναφέρουμε ότι το κλειδί για την κατανόηση των οικονομικών κύκλων είναι η εξέλιξη του ποσοστού του κέρδους, από το οποίο εξαρτάται **η επενδυτική δραστηριότητα των επιχειρήσεων**.

3. Ο Πληθωρισμός

Ως πληθωρισμός ορίζεται η τάση για συνεχή άνοδο του γενικού επιπέδου των τιμών. Πληθωρισμός δεν σημαίνει ένα υψηλό επίπεδο τιμών, αλλά ένα συνεχώς ανερχόμενο επίπεδο τιμών.

Ρυθμός πληθωρισμού ονομάζεται η ποσοστιαία μεταβολή του επιπέδου των τιμών (ή του δείκτη τιμών) μέσα σε μια ορισμένη χρονική περίοδο.

Έτσι, όταν λέμε ότι ο ρυθμός πληθωρισμού είναι 5%, εννοούμε ότι το επίπεδο των τιμών του τρέχοντος έτους είναι 5% υψηλότερο από αυτό του προηγούμενου έτους.

4. Ανεργία

Κάθε οικονομία έχει ένα ορισμένο μέγεθος πληθυσμού που διακρίνεται σε **οικονομικά ενεργό** και σε **οικονομικά μη ενεργό**.

Ο **οικονομικά ενεργός πληθυσμός** αποτελεί το **εργατικό δυναμικό** της οικονομίας και περιλαμβάνει τα άτομα εκείνα τα οποία είναι **ικανά προς εργασία και ταυτόχρονα θέλουν να εργαστούν**.

Τον **οικονομικά μη ενεργό πληθυσμό** αποτελούν τα άτομα που δεν μπορούν ή δεν θέλουν να εργαστούν, πχ. μικρά παιδιά, ηλικιωμένοι, ασθενείς, στρατιώτες κ.λπ.

Το εργατικό δυναμικό χωρίζεται σε δύο κατηγορίες, σ' εκείνους οι οποίοι εργάζονται και ονομάζονται **απασχολούμενοι** και σ' εκείνους οι οποίοι δεν εργάζονται και είναι **άνεργοι**.

Εργατικό δυναμικό: είναι το σύνολο των ατόμων τα οποία μπορούν και θέλουν να εργαστούν.

Απασχολούμενοι: είναι τα άτομα τα οποία εργάζονται (φυσικά εξ ορισμού θέλουν και μπορούν να εργαστούν).

Άνεργοι: είναι τα άτομα τα οποία μπορούν και θέλουν να εργαστούν, αλλά δεν μπορούν να βρουν απασχόληση.

$$\text{Απασχολούμενοι} + \text{Άνεργοι} = \text{Εργατικό Δυναμικό}$$

Μέτρηση της Ανεργίας

Το μέγεθος της ανεργίας μπορεί να μετρηθεί ως απόλυτο μέγεθος, για παράδειγμα, χιλιάδες άνεργοι. Η σημασία όμως του αριθμού αυτού εξαρτάται από το μέγεθος του εργατικού δυναμικού. Γι' αυτό η ανεργία μετράται και ως ποσοστό επί τοις εκατό (%) του εργατικού δυναμικού, για παράδειγμα, 8%.

$$\text{Ποσοστό ανεργίας} = \frac{\text{Αριθμός ανέργων}}{\text{Εργατικό δυναμικό}} \times 100$$

Το ποσοστό της ανεργίας μπορεί να διαφέρει από περίοδο σε περίοδο, καθώς μπορεί να μεταβάλλεται ο αριθμός των ανέργων ή του εργατικού δυναμικού ή και των δύο μαζί.

Είδη ανεργίας

Υπάρχουν τέσσερα είδη ή κατηγορίες ανεργίας:

- η εποχιακή ανεργία
- η ανεργία τριβής
- η διαρθρωτική ανεργία
- η ανεργία λόγω ανεπαρκούς ζήτησης (ή κεϋνσιανή ανεργία).

Εποχιακή ανεργία: Πολλές επιχειρήσεις, πχ οι τουριστικές, παρουσιάζουν μεγάλες αυξομειώσεις στην παραγωγική τους δραστηριότητα κατά τη διάρκεια του έτους (σεζόν). Οι αυξομειώσεις αυτές οδηγούν σε αντίστοιχες μεταβολές της απασχόλησης εργατικού δυναμικού άρα και της ανεργίας. Η ανεργία αυτή ονομάζεται εποχιακή. Χαρακτηριστικό της είναι ότι επαναλαμβάνεται κάθε χρόνο, είναι προσωρινή και μικρής σχετικά διάρκειας.

Ανεργία τριβής: Οφείλεται στην αδυναμία της αγοράς εργασίας να απορροφήσει άμεσα ανέργους που έχουν τα απαραίτητα προσόντα και επαγγελματική εξειδίκευση, παρότι υπάρχουν αντίστοιχες κενές θέσεις εργασίας.

Η ανεργία τριβής οφείλεται:

- στην αδυναμία των εργατών να εντοπίζουν αμέσως τις επιχειρήσεις με τις κενές θέσεις
- στην αδυναμία των επιχειρήσεων να εντοπίσουν τους ανέργους εργάτες
- στην έλλειψη ενός αποτελεσματικού συστήματος πληροφοριών για ύπαρξη ανέργων και επιχειρήσεων με κενές θέσεις εργασίας

Αυτό μπορεί να οφείλεται για παράδειγμα στη γεωγραφική απόσταση μεταξύ της περιοχής όπου υπάρχει ανεργία και αυτής όπου υπάρχουν κενές θέσεις εργασίας.

Διαρθρωτική ανεργία: Όταν οι άνεργοι δεν μπορούν να απασχοληθούν στις υπάρχουσες κενές θέσεις, επειδή υπάρχει αναντιστοιχία ανάμεσα στα προσόντα (ειδίκευση) τους και σ' αυτά που απαιτούνται για την κάλυψη των κενών θέσεων τότε έχουμε διαρθρωτική ανεργία. Για παράδειγμα, ο άνεργος μηχανικός δεν μπορεί να εργαστεί ως λογιστής ακόμη και αν υπάρχουν κενές θέσεις εργασίας για λογιστές αφού δεν κατέχει τις δεξιότητες που απαιτεί η θέση του λογιστή. Η διαρθρωτική ανεργία οφείλεται:

- σε τεχνολογικές μεταβολές (νέα επαγγέλματα αχρηστεύουν τα παλιά πχ. ο δακτυλογράφος αντικαταστάθηκε από τον χειριστή Η/Υ)
- σε αλλαγές στη ζήτηση προϊόντων, οι οποίες αυξάνουν τη ζήτηση ορισμένων προϊόντων και ταυτόχρονα μειώνουν τη ζήτηση άλλων.

Η διαρθρωτική ανεργία δημιουργείται από τη δυσαναλογία προσφοράς και ζήτησης των διάφορων ειδικοτήσεων. Η αντιμετώπισή της απαιτεί επανεκπαίδευση των ανέργων, ώστε να αποκτήσουν τις ειδικεύσεις στις οποίες υπάρχει έλλειψη.

Ανεργία Ανεπαρκούς Ζήτησης (κεϋνσιανή ανεργία): Προέρχεται από την πτώση της οικονομικής δραστηριότητας στις φάσεις της καθόδου και της ύφεσης του οικονομικού κύκλου. Πρόκειται, για αδυναμία της συνολικής ζήτησης της οικονομίας να απορροφήσει τη μεγάλη προσφορά εργατικού δυναμικού. Η ανεργία αυτή έχει κυκλικό χαρακτήρα, δηλαδή επαναλαμβάνεται, και η διάρκειά της εξαρτάται από τη διάρκεια του οικονομικού κύκλου.

Συνέπειες της ανεργίας

Η ανεργία έχει τρεις βασικές οικονομικές συνέπειες.

1. Αποτελεί απώλεια παραγωγικών δυνάμεων (η εργασία των ανέργων θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί στην παραγωγική διαδικασία - αν οι άνεργοι εύρισκαν δουλειά θα είχαμε μετακίνηση της ΚΠΔ προς τα δεξιά).
2. Σημαίνει απώλεια εισοδήματος για τον άνεργο και την οικογένειά του.
3. Επιβαρύνει τον κρατικό προϋπολογισμό, λόγω της παροχής των επιδομάτων ανεργίας προς τους άνεργους.

Οι συνέπειες της ανεργίας για τον άνεργο και την οικογένειά του (πέρα από την έλλειψη εισοδήματος) είναι πολλαπλές αφού μειώνει την κοινωνική του θέση, δημιουργεί προβλήματα αυτοσεβασμού, οικογενειακών τριβών, κτλ. Συνεπώς, πέρα από τις οικονομικές συνέπειες, η ανεργία δημιουργεί και σοβαρά κοινωνικά προβλήματα.